

हंगाम २००४-०५ चे एकाधिकार कापूस
खरेदी योजनेच्या धोरणबाबत.

महाराष्ट्र शासन

शासन निर्णय क्र. कापूस-१००४/प्र.क्र.४५/१०-स

सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग,

मंत्रालय विस्तार, मुंबई - ४०० ०३२.

दिनांक : २४ ऑगस्ट, २००४.

प्रस्तावना :- राज्यातील कापूस उत्पादक शेतकऱ्यांना त्यांच्या मालास रास्त व किफायतशीर भाव मिळवून देण्याच्या दृष्टीने राज्यात महाराष्ट्र कच्चा कापूस (प्रापण, संस्करण व पणन) अधिनियम, १९७१ नुसार सातत्याने राबविण्यात येत आहे. या कायद्यान्वये योजनेतर्गत कापसाची खरेदी, प्रक्रिया व विक्रीची व्यवस्था महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघ या शासनाच्या अभिकर्त्यामार्फत करण्यात येते. महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघास या योजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँकेकडून नजरगहाण कर्ज मंजूर होण्यासाठी महासंघाच्या वतीने सदर नजरगहाण कर्जास महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँकेस शासनाकडून थकहमी देण्यात येते. हंगाम १९९३-९४ पर्यंत सदर योजना उपरोल्लेखित कायद्यातील तरतुदीनुसार राबविण्यात येत होती. या कायद्याप्रमाणे खरेदी करताना शेतकऱ्याला किमान हमी किंमत देण्यात यावी व खरेदी केलेला कापूस विकल्यानंतर मिळालेल्या उत्पन्नातून खर्च वजा जाता राहिलेली रक्कम अतिरिक्त किंमतीच्या स्वरूपात शेतकऱ्यांना देण्यात यावी, अशा पध्दतीने ही योजना १९९३-९४ सालापर्यंत राबविण्यात आली.

हंगाम १९९४-९५ मध्ये सदर योजना राबविताना शासनाने त्यात काही बदल केले म्हणजेच "कच्चा कापूस कायद्यातील तरतुदीनुसार कापसाची खरेदी हमी किंमतीने करून कापूस गाठींची विक्री केल्यानंतर योजनेस अधिक्य आल्यास आलेल्या अधिक्याच्या ७५ टक्के रक्कम अतिरिक्त किंमत म्हणून शेतकऱ्यांना अदा करण्याऐवजी शासनाने हंगामाच्या सुरवातीसच हमी किमती व्यतिरिक्त अग्रिम अधिक किंमत जाहीर करून ती एक किंवा दोन हप्त्यात अदा करण्याचे धोरण अंगिकारले." त्यानंतरच्या प्रत्येक हंगामात यानुसार कापसाची एकूण खरेदी किंमत जाहीर करण्यात येऊन ती एकरकमी किंवा हप्त्या हप्त्याने अदा करण्यात आली.

हंगाम २००२-२००३ मध्ये कापूस पणन महासंघाव्यतिरिक्त इतर खरेदीदारांना सुध्दा लिलाव पध्दतीने कापूस खरेदीची मान्यता देण्यात आली होती. मात्र केंद्र शासनाने ठरविलेल्या आधारभूत किंमतीच्या खाली कापसाचे दर घसरल्यास महासंघाकडून अशा कापसाची खरेदी आधारभूत किंमतीप्रमाणे करण्यात यावी असा धोरणात्मक निर्णय घेतल्यामुळे शेतकऱ्यांना जास्तीत जास्त चांगला बाजारभाव मिळवून देण्याबाबत शासनाला यश आले.

शासन निर्णय :- उपरोल्लिखित परिस्थितीचा विचार करुन हंगाम २००४-२००५ मधील एकाधिकार कापूस खरेदी योजनेंतर्गतच्या कापूस खरेदी संदर्भात राज्य शासनाने खालीलप्रमाणे निर्णय घेतले आहेत :-

(१) एकाधिकार कापूस खरेदी योजना या पुढेही चालू ठेवण्यात यावी. चालू हंगामातील कापूस खरेदी ही केंद्र शासनाने विविध जातींच्या व प्रतींच्या कापसासाठी जाहीर केलेल्या किमान आधारभूत किंमतीला हमी किंमत समजून करण्यात यावी. गतहंगामाप्रमाणेच हमी किंमतीची १०० टक्के रक्कम कापूस खरेदीच्या वेळेस कापूस उत्पादकांना अदा करण्यात यावी. शासनाने गतहंगामाप्रमाणेच एच-४ जातीच्या कापसास अग्रिम अधिक किंमतीसह रुपये २५००/- प्रती किंवटल जाहीर करावा. त्याचप्रमाणे अग्रिम अधिक किंमत कापूस पणन महासंघामार्फत दोन हप्त्यात देण्यांत यावे. पहिला हप्ता जून महिन्यात व दुसरा हप्ता ऑक्टोबर महिन्यात देण्यात यावा.

(२) राज्यातील सहकारी खाजगी सूतगिरण्या, जिनिंग प्रेसिंग संस्था, सी.सी.आय. व कापडगिरण्या यांना कापूस खरेदी कृषि उत्पन्न बाजार समितीच्या अस्तित्वात असलेल्या किंवा अधिकृत केलेल्या मार्केट यार्डमध्ये शेतकऱ्यांकडून लिलाव पध्दतीने कच्चा कापूस खरेदी करण्यास परवानगी देण्यांत यावी. मात्र अशी खरेदी ही कोणत्याही परिस्थितीत केंद्र शासनाने जाहीर केलेल्या किमान आधारभूत किंमतीपेक्षा कमी दराने करता येणार नाही. किमान आधारभूत किंमतीपेक्षा दर खाली घसरल्यास कापूस पणन महासंघामार्फत किमान आधारभूत किंमतीने कापूस खरेदी करण्यात यावी.

(३) कापसाची खरेदी गतहंगामाप्रमाणेच एफएक्वू (फेअर ॲव्हरेज क्वालिटी), फेअर, फडदर व कवडी या चार प्रतींमध्ये करण्यांत यावी. शेतकऱ्यांचे कोणत्याही प्रकारे आर्थिक नुकसान होऊ नये म्हणून कृषि पणन संचालक, जिल्हा उपनिबंधक सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघ व कृषि उत्पन्न बाजार समित्या यांचे मार्फत कडक देखरेख ठेवण्यात यावी.

(४) महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघाला शेतकऱ्यांना द्यावे लागणारे चुकारे देण्यासाठी रुपये १६१ कोटी दुराव्याची रक्कम तसेच अग्रिम अधिक किंमतीचे अदाईकरिता रुपये ३२५ कोटी अशी एकूण रुपये ४८६ कोटी शासनाकडून उपलब्ध करण्यात यावी. याशिवाय महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँकेकडून हंगाम २००४-२००५ साठी योजनेकरिता रुपये ६४३ कोटी नजरगहाण कर्जास शासकीय थकहमी देण्यात यावी.

(५) सहकारी कर्जाची वसूली देय हमी किंमतीच्या ५० टक्के पर्यंत करण्यात यावी. (अल्प व मध्यम मुदत कर्जासाठी २/३ व दीर्घ मुदतीच्या कर्जासाठी १/३)

(६) महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघाने प्रशासकीय व प्रक्रिया खर्चात जास्तीत जास्त काटकसर करावी, एकाच उद्दीष्टावरील अनावर्ती खर्च रुपये ५ लाखापेक्षा जास्त

असल्यास त्यास शासनाची पूर्व मान्यता घ्यावी, जेणे करून योजनेस येणाऱ्या तूटीवर मर्यादा राहिल. प्रशासकीय खर्चात काटकसर करण्याच्या दृष्टीने महासंघाने दूरध्वनी, वाहन व इंधन इत्यादी खर्चावर मर्यादा घालावी आणि महासंघाच्या अधिकारी व कर्मचारी यांना देण्यात येत असलेल्या अनुषंगिक भत्त्यांमध्ये वाजवी कपात करावी व त्याबाबतचा अहवाल शासनास पाठवावा.

(७) सध्या महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघ शासनाचा अभिकर्ता (एजंट) म्हणून काम करतो. त्याऐवजी महाराष्ट्र राज्य सहकारी कापूस उत्पादक पणन महासंघाचे ख-या अर्थाने सहकारीकरण करण्यासाठी कृषि पणन संचालनालयामार्फत त्वरीत उपाययोजना करावी.

२. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २००६०६०११२०१३५००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(ब. म. मोरे)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन,
सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग.

प्रत -

- १) मा. राज्यपालांचे सचिव,
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव,
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,
- ४) मा. मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव (सर्व),
- ५) मुख्य सचिव,
- ६) अप्पर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग,
- ७) वित्त विभाग, मंत्रालय,
- ८) नियोजन विभाग, मंत्रालय,
- ९) कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय,
- १०) सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ११) कृषि पणन संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
- १२) मुख्य प्रशासक, महाराष्ट्र राज्य सह.कापूस उत्पादक पणन महासंघ मर्या., नागपूर/मुंबई,
- १३) व्यवस्थापकीय संचालक, महा. राज्य सह. कापूस उत्पादक पणन महासंघ मर्या., मुंबई,
- १४) निवड नस्ती- १०-सी.
